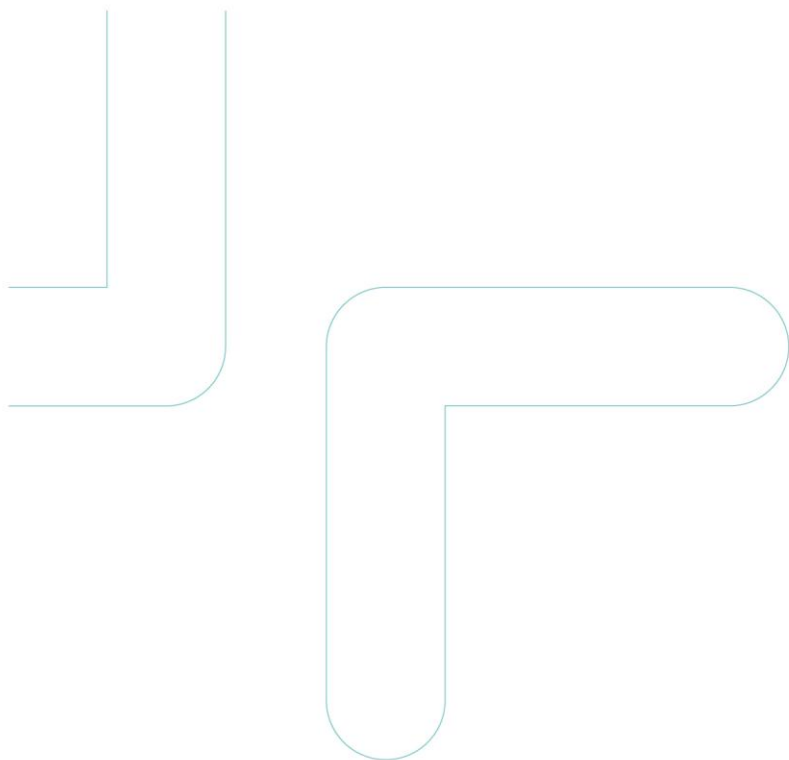

Milieujaarverslag 2024

Medisch Centrum Leeuwarden

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
2. Organisatiestrategie en ambitie.....	3
a. Milieuthermometer Zorg.....	3
b. CSRD.....	3
c. Milieuwetgeving	3
3. Bevorderen van gezondheid.....	4
a. Gezondheid	4
b. Voeding	4
4. Bevorderen van bewustwording en kennis	5
a. Green Teams	5
b. Communicatie	5
5. Verminderen CO2-emissie van gebouwen, energie en vervoer	6
a. Gebouwen	6
b. Energie	6
c. Vervoer	11
6. Circulair en spaarzaam met grondstoffen en materialen werken	13
a. Inkoop.....	13
b. Afval	13
7. Verminderen milieubelasting medicatie(gebruik)	17
a. Gepast voorschrijven	17
b. Medicatieverspilling	17
c. Water	17
8. Verminderen overige milieubelasting	19
a. Water- en afvalwaterbeheer	19
b. Legionellepreventie	20
c. Geluidshinder	20
d. Luchtverontreiniging.....	20
e. Bodembescherming	20
f. Gevaarlijke stoffen	20
g. Helihaven MCL.....	21
h. Biodiversiteit	21

1. Inleiding

De zorgsector is verantwoordelijk voor circa zeven procent van de nationale CO₂-uitstoot en vier procent van het afval. Duurzaamheid is daarom een vast onderdeel van het beleid van het Medisch Centrum Leeuwarden (MCL). Het ziekenhuis wil zorg bieden die van hoge kwaliteit is, betaalbaar blijft, het milieu zo min mogelijk belast en bijdraagt aan een gezonde samenleving.

Met de ondertekening van de Green Deal 3.0 'Samenwerken aan Duurzame Zorg' onderstreept het MCL deze ambitie. Er wordt gewerkt aan vijf pijlers: gezondheid bevorderen, bewustwording vergroten, CO₂-uitstoot verminderen, circulair omgaan met grondstoffen en het beperken van de milieubelasting van medicatie.

In aanloop naar de fusie met Tjongerschans is al in 2023 gestart met gezamenlijke duurzaamheidsinitiatieven, waaronder het programma 'Green Deal DZ 3.0 2024–2026'. Dit milieujaarverslag heeft een vergelijkbaar format voor beide locaties, gebaseerd op de pijlers van de Green Deal. Het verslag laat per pijler zien wat de voortgang en ontwikkelingen zijn.

2. Organisatiestrategie en ambitie

Het MCL committeert zich aan de Green Deal Zorg 3.0. Met de Green Deal als leidraad, zorgen we samen voor een onomkeerbare transformatie naar zorg met minimale impact op klimaat, milieu en leefomgeving in 2050.

In 2024 hebben we veel stappen gezet die ons helpen in het behalen van de doelstellingen van de Green Deal. In 2023 stelden we het programma Green Deal op voor MCL en Tjongerschans. In 2024 hebben we hier verdere invulling aan gegeven, door een initiatievenlijst op te stellen, bestaande uit initiatieven die we in het ziekenhuis moeten en willen oppakken de komende jaren. Deze lijst is opgesteld samen met de Green Teams en groene collega's vanuit de ondersteunende diensten. De initiatieven zijn geprioriteerd en vanuit daar is een jaarplanning ontstaan voor 2025.

a. Milieuthermometer Zorg

Sinds 2013 doet het MCL mee aan de Milieuthermometer Zorg. Zo ook dit jaar. In december vond de audit plaats en hebben we het gouden certificaat behaald, voor de twaalfde keer op rij. In Tjongerschans is een proefaudit gedaan, met als doel om in 2026 beide locaties van het gefuseerde ziekenhuis te laten certificeren.

b. CSRD

Per 2025 wordt het milieujaarverslag opgenomen in de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), de Europese richtlijn die grote bedrijven verplicht om te rapporteren over niet-financiële informatie. In 2023 is hiervoor een start gemaakt met de materialiteitsanalyse voor zowel het MCL als Tjongerschans. In 2024 hebben beide organisaties deelgenomen aan een traject met andere CSRD-plichtige partijen, om te komen tot een gezamenlijke aanpak. In dat kader zijn de materialiteits- en stakeholderanalyses afgerond en is, in samenwerking met andere zorginstellingen en een accountancybureau, een format ontwikkeld voor het duurzaamheidsverslag. Dit draagt bij aan consistentie en vergelijkbaarheid in de duurzaamheidsrapportages binnen de zorgsector.

c. Milieuwetgeving

Het MCL wil een positieve bijdrage leveren aan de mensheid en tegelijkertijd het milieu beschermen. Hierom wil het MCL voldoen aan de wet- en regelgeving op het gebied van milieu. De onderstaande vergunningen gelden voor het MCL:

- Omgevingsvergunning Wet milieubeheer/Besluit activiteiten leefomgeving
- Vergunning Wet verontreiniging oppervlaktewater
- Vergunning Kernenergiewet voor het MCL en het Radiotherapeutisch Instituut Friesland (gebruik van radioactieve stoffen en ioniserende straling uitzendende apparatuur)
- Vergunning Grondwaterwet (onttrekken en infiltreren van grondwater voor de ondergrondse energieopslag)

In het kader van deze vergunningen, vinden regelmatig controles plaats in het ziekenhuis. Ook in 2024 zijn controles uitgevoerd, zowel intern door het ziekenhuis zelf, als extern door de vergunningverlenende instanties. Waar nodig zijn corrigerende maatregelen genomen.

3. Bevorderen van gezondheid

Met deze pijler zet het MCL zich in voor het voorkomen van ziekte, het bevorderen van gezondheid, het stimuleren van een gezonde levensstijl voor patiënten, cliënten en medewerkers, een gezonde zorg- en leefomgeving én betere controle van ziekte.

a. Gezondheid

Binnen het MCL is gezondheid een belangrijk onderwerp. We zetten ons dagelijks in voor de gezondheid van onze patiënten én medewerkers. Medewerkers hebben verschillende mogelijkheden om voordelig(er) in beweging te komen. Zo heeft het MCL bijvoorbeeld een fietsregeling en kunnen medewerkers voordeel krijgen op fitness of lidmaatschap bij een sportvereniging. In 2024 nam het MCL weer deel aan de jaarlijkse Fiets naar Je Werk Dag, waar onze fietsende medewerkers extra in het zonnetje gezet werden.

b. Voeding

Het MCL werkt toe naar het doel vanuit het Preventieakkoord: een duurzaam en gezond voedingsaanbod in 2030. Daarnaast streven we naar 50% plantaardige eiwitten voor bezoekers en medewerkers in 2026, zoals beschreven in de Green Deal. In het MCL wordt constant gekeken naar mogelijkheden om gezondere en duurzamere voeding aan te bieden. Dat doen we niet alleen, we halen inspiratie uit de maandelijkse bijeenkomsten van Goede Zorg Proef Je en we hebben contact met andere ziekenhuizen over dit onderwerp.

Voor patiëntenvoeding werkt het MCL samen met Van Hoeckel. De verpleegafdelingen in het MCL krijgen voeding geleverd volgens het herstelbevorderende voedingsconcept Puur. Het aanbod voor alle patiënten valt binnen de Richtlijn Goede Voeding van de Gezondheidsraad. Er wordt hard gewerkt aan het verhogen van het aandeel plantaardige eiwitten in patiëntenvoeding, al blijft het een uitdaging. Voeding voor patiënten moet voldoen aan bepaalde criteria, zoals voldoende eiwit en niet te grote porties. Wel is er een stijgende lijn te zien: in 2024 was 15% van de maaltijden plantaardig, ten opzichte van 13% in 2023. De voeding voor medewerkers en bezoekers wordt in het MCL verzorgd door Vermaat. Sinds 2023 zitten we op minimaal 50% plantaardige maaltijden voor bezoekers en medewerkers.

Verder hebben we dit jaar de samenwerking met de projectgroep Leefstijlgeneeskunde voortgezet, om gezondheidsbevordering integraal aan te pakken vanuit zowel de ondersteunende als de zorgkant. Er is gewerkt aan het actieplan dat vorig jaar is opgesteld. Zo is onder andere gekeken naar de mogelijkheden voor het inrichten van een Leefstijlloket in het MCL.

4. Bevorderen van bewustwording en kennis

Met deze pijler zet het MCL zich in op het vergroten van de bewustwording en kennis over zowel de impact van zorg op het klimaat en milieu, als over de impact van klimaat en milieu op onze gezondheid.

a. Green Teams

In het MCL zijn al een aantal jaren Green Teams actief op veel verschillende afdelingen. Er zijn bijvoorbeeld Green Teams actief op de afdelingen Endoscopie, Hart- en vaatcentrum, Intensive Care, Operatiekamer, Spoedeisende Hulp, Ziekenhuisapotheek en meer. Waar mogelijk sluiten vertegenwoordigers vanuit de Green Teams op de afdelingen aan bij het overkoepelende Green Team MCL. In 2024 bleef het Green Team MCL een belangrijk platform voor kennisuitwisseling en het opstellen van adviezen. In samenwerking met dit Green Team is een overzicht gemaakt van alle Green Teams in het MCL en de contactpersonen. Deze is op intranet gedeeld, om samenwerking te vergemakkelijken.

b. Communicatie

Het MCL heeft een interne pagina over duurzaamheid op het intranet, waar ontwikkelingen rondom duurzaamheid gecommuniceerd worden naar de organisatie. De pagina is ingericht op de Green Deal-pijlers en wordt regelmatig geactualiseerd en aangevuld.

De werkconferenties voor de medische staf stonden dit jaar in het teken van duurzaamheid. Afdelingen presenteerden hun initiatieven, met prijzen voor de duurzaamste vakgroep en het beste idee. Daarnaast organiseerde het MCL samen met de Groene Zorg Alliantie een masterclass duurzaamheid en werd aansluiting gezocht bij ANIOS met interesse in dit thema. Verder nam het MCL wederom actief deel aan landelijke campagnes in het teken van circulariteit, energie en mobiliteit, om bewustwording rond duurzaamheid verder te vergroten.

5. Verminderen CO₂-emissie van gebouwen, energie en vervoer

Met deze pijler zet het MCL zich in op het verminderen van de directe CO₂-uitstoot door de zorg.

a. Gebouwen

Op diverse locaties van het MCL wordt gebouwd en verbouwd. Dat gebeurt zo veel mogelijk op een duurzame manier. Bij de verschillende bouwprojecten worden duurzame technieken, materialen en energieconcepten toegepast. Het MCL volgt hierin de richtlijnen uit de beleidsnotitie duurzaam bouwen, die in 2013 is vastgesteld. In de notitie staat dat bij zowel de ontwikkeling als de realisatie van projecten wordt gestreefd naar harmonie tussen People, Planet en Profit.

In 2024 is de bouwvoorbereiding gestart van de nieuwe acute as. Zodra de acute as wordt opgeleverd, kan er intern verhuisd worden. Vervolgens kan een groot deel van de oudste bouwdelen buiten gebruik gesteld en gesloopt worden. Daarna is er ruimte voor verdere nieuwbouw.

Er is in 2024 gewerkt aan een update van het strategisch vastgoedplan. Hierin werkt het MCL toe naar een compact ziekenhuis met optimaal gebruik van vierkante meters. Het MCL bouwt en renoveert gefaseerd, zodat er ingespeeld kan worden op de veranderende zorgvraag, de klimaatverandering en de daarbij behorende eisen. Daarbij wordt zoveel mogelijk circulair gewerkt, wat inhoudt dat er zo min mogelijk nieuwe grondstoffen worden gebruikt en er zo min mogelijk vervuiling plaatsvindt.

b. Energie

Het MCL integreert energiezorg volledig in de bedrijfsvoering, met focus op planning, monitoring, informatievoorziening en verantwoordelijkheidsbeheer. Energiebesparing is een cruciaal doel, naast naleving van milieuregelgeving en continue verbetering. We nemen duurzame maatregelen bij nieuwbouw, renovatie en installatievervanging, gebaseerd op de 'Trias Energetica': minimaliseren van energievraag, duurzame energieopwekking en efficiënt gebruik van fossiele brandstoffen. Dit omvat onder andere isolatieverbeteringen, CO₂-gestuurde ventilatie, warmteterugwinning, zon- en lichtwering, warmtepompen, zonnepanelen en LED-verlichting.

Het MCL gebruikt aardgas voor cv-ketels (verwarming en warm tapwater), stoomketels voor luchtbevochtiging en autoclaven voor sterilisatie van instrumenten op de Centrale Sterilisatie Afdeling. Tevens wordt aardgas gebruikt voor de warmtekrachtkoppelinginstallatie (WKK) die zowel warmte, stoom als elektriciteit produceren. Elektriciteit wordt gebruikt voor verschillende doeleinden zoals luchtbehandeling, koeling, verlichting en computers, waarbij een deel wordt teruggeleverd aan het lokale netwerk. Het gekoelde watersysteem maakt gebruik van compressiekoelmachines, warmte-koudeopslag in de bodem en koeltorens voor vrije koeling. Hoewel er aan de ene kant energiezuinige technologieën worden toegepast, neemt aan de andere kant de behoefte aan koeling toe door een groeiend aantal apparaten. In de afgelopen jaren zijn steeds meer processen gedigitaliseerd, wat leidt tot een grotere belasting van de ICT-

infrastructuur, servers en randapparatuur. Dit zien we terug in een stijgend elektriciteitsverbruik en een toename van de koellast.

Routekaart Energietransitie en Verduurzaming Vastgoed

In 2021 is de routekaart 'Energietransitie en Verduurzaming Vastgoed MCL' vastgesteld voor de korte en lange termijn. Hierin is opgenomen op welke wijze aanpassingen worden doorgevoerd aan gebouw, technische installaties, apparatuur en energievoorziening, om daarmee te kunnen voldoen aan de landelijke doelstellingen. Deze routekaart is leidend voor het handelen van MCL op het gebied van beheer en onderhoud van installaties. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het verbeteren van de isolatiewaarde van gevels, vloeren en daken, maar ook om meerlaagse beglazing, CO₂-gestuurde ventilatie, warmteterugwinning, zonwering, bodemopslag, warmtepomptechnieken, lage temperatuurtrajecten, zonnepanelen, GBS-systemen en LED-verlichting. De routekaart is geïnitieerd vanuit de Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen en volgt het Klimaatakkoord en de Green Deal. In 2024 is gewerkt aan een update van de routekaart.

Een van de speerpunten is dat het energieverbruik wordt gereduceerd en dat duurzame manieren van opwekking worden ontwikkeld en geïmplementeerd. Reductie van energieverbruik is in 2024 gerealiseerd door:

- De warmtekrachtkoppeling volledig af te bouwen. Deze installatie staat nu op stand-by.
- Warmte-koudeopslag in de bodem.
- Het gebruik van stroom en warm tapwater te reduceren.
- Adiabatisch te bevochtigen in de luchtbehandelingskasten.
- Bestaande luchtbehandelingssystemen te optimaliseren.

Dit heeft tot een besparing van aardgas geleid. In 2025 wordt deze verduurzaming verder doorgezet. Er ligt een goedgekeurd plan om het entreegebouw te verduurzamen waarbij het energielabel van C naar A++ gaat. Het plan wordt in 2025/2026 uitgevoerd en bevat onder andere:

- Het vervangen van verlichting en verlichtingsregeling.
- Het uitbreiden van de WKO-capaciteit.
- De inzet van warmtepompen.
- Het optimaliseren van de luchtbehandeling door retrofit en vervanging.
- Het verduurzamen van de warmtapwaterinstallatie.

De mogelijke inzet van het warmtenet kan in de toekomst wellicht nog een bijdrage leveren.

In het kader van duurzame opwekking is in 2023 onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om zonnestroom (PV) panelen te plaatsen op bestaande daken. Hieruit is echter gebleken dat de bestaande daken, in de huidige staat, niet voldoen aan de brandveiligheidseisen wanneer er PV-panelen op worden aangebracht. Bij toekomstige dakrenovaties wordt per situatie beoordeeld of het dak geschikt gemaakt wordt voor PV-panelen. De haalbaarheid van elektriciteit op te wekken met zonnecarports wordt in 2025 verder onderzocht.

Energieverbruik

In tabel 1 hieronder wordt het energieverbruik van MCL Leeuwarden en MCL Harlingen weergegeven. Het betreft het energieverbruik inclusief derden conform inkoopfacturen. De rest van de paragraaf geeft toelichting op de gegevens in de tabel en omschrijft de maatregelen die zijn genomen per locatie.

		MCL Leeuwarden*			MCL Harlingen**		
		2023	2024	Vershil	2023	2024	Vershil
Gas Totaal (Ketels + WKK)	<i>m3</i>	3.134.975	2.735.700	-12,7%	111.453	106.394	-4,5%
Gasverbruik Ketels	<i>m3</i>	1.227.564	1.240.049	1,0%	111.453	106.394	-4,5%
Gasverbruik WKK	<i>m3</i>	1.907.411	1.495.651	-21,6%	-	-	-
Elektriciteit Inkoop	<i>kWh</i>	8.207.116	9.639.284	17,5%	922.244	838.097	-9,1%
Opgewekte elektriciteit	<i>kWh</i>	6.618.653	5.165.819	-22,0%	-	-	-
Opgewekte warmte WKK	<i>GJ</i>	22.551	17.683	-21,6%	-	-	-
Geleverde elektriciteit	<i>kWh</i>	6.614	-	100%	-	-	-
Elektriciteit eigen gebruik	<i>kWh</i>	14.819.155	14.805.103	-0,1%	922.244	838.097	-9,1%

Tabel 1 – Energieverbruik MCL inclusief derden

*Dit is het energie- en elektriciteitsverbruik van het totale MCL, inclusief derden: Noorderbreedte (alleen energie), Nieuw Mellens (alleen elektriciteit), KCL, RIF, RF, GGZ en de Bloedbank. Het gebouw van Noorderbreedte is begin 2024 gesloopt.

**MCL locatie Harlingen is in 2024 technisch losgekoppeld van de hoogbouw. De hoogbouw krijgt een andere bestemming. Het oppervlak van de hoogbouw + laagbouw is aangehouden in de gegevens over 2024. Vanaf 2025 wordt alleen de laagbouw meegerekend.

MCL Leeuwarden

Het verbruik van aardgas is in 2024 met 13% gedaald ten opzichte van 2023. Deze afname is gerealiseerd door diverse besparingsmaatregelen, die hieronder worden toegelicht. De gemiddelde buitentemperatuur was in 2024 iets hoger dan in 2023. Het elektriciteitsverbruik is in 2024 met 1% gedaald ten opzichte van 2023. Ondanks dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden van gasgestookte naar elektrische apparaten én de WKK-centrale stand-by staat, is er toch een reductie in het elektriciteitsverbruik gerealiseerd. De genoemde gasbesparing heeft onder andere plaatsgevonden doordat in 2024 de twee WKK-motoren zijn uitgezet. Daarmee is aan de ene kant een gasbesparing van zo'n 400.000 m3 gerealiseerd. Aan de andere kant verminderde daardoor de hoeveelheid opgewekte elektriciteit met 21%, waardoor er meer ingekocht moest worden. Gezien het gevraagde vermogen niet verandert, is dit een logische verschuiving.

De volgende energiebesparingsmaatregelen zijn in 2024 genomen om het elektriciteitsverbruik te verminderen:

- Efficiënter gebruik van installaties zoals de WKO. Door langer te koelen met de bodembron, wordt er minder mechanisch gekoeld met de koelmachines.
- Vervanging van oude luchtbehandelingskasten door exemplaren met energiezuinige EC-ventilatoren en aanpassingen aan verlichtingsregeling om onnodig verlichten te voorkomen. Renovatie/verbouw omvat het vervangen van oude verlichting door energiebesparende ledverlichting.
- Vervangen van verouderde verlichting voor LED-armaturen.

De volgende energiebesparingsmaatregelen zijn in 2024 genomen om het aardgasverbruik te verminderen:

- Terugdringen van stoomverbruik door ombouw van bedpanspoelers naar elektrisch, efficiënter luchtbevochtigen en het reduceren van warmtapwaterpunten.
- Verwijdering van warmwaterpunten en installatie van elektrische boilers of doorstroomapparaten waar nodig. Tevens plaatsen van een warmtepompboiler ten behoeven van warmtapwateropwekking GGZ.
- Installatie van luchtbehandelingskasten met grotere change-over batterijen voor efficiëntere verwarming en warmtewielen voor energierugwinning uit afvoerlucht.
- Vervangen branders van twee CV-ketels voor nieuwe, elektronisch gestuurde, H2-ready branders.
- Vervangen van de kozijnen van alle patiëntenkamers van het voormalige Triotel voor meer comfort en energiebesparing.

MCL Harlingen

In 2024 is het aardgasverbruik met 5% gedaald ten opzichte van 2023 en het elektriciteitsverbruik is met 9% gedaald. Dit wordt deels verklaard door het gebruik van het warmte-koudeopslagsysteem (WKO-installatie) voor ruimteverwarming en koeling in MCL Harlingen. Tevens zijn er nieuwe warmtepompen geplaatst die in de laagbouw zorgen voor verwarming.

Kortgeleden is de hoog- en laagbouw losgekoppeld van elkaar, waarbij alle activiteiten van MCL Harlingen zich volledig geconcentreerd hebben in de laagbouw.

In 2024 zijn er in de bestaande hoogbouw geen noemenswaardige energiebesparende maatregelen genomen. De laagbouw daarentegen is, na het afronden van dit project, volledig gasloos gemaakt.

Energetisch Verbruiks Kengetal

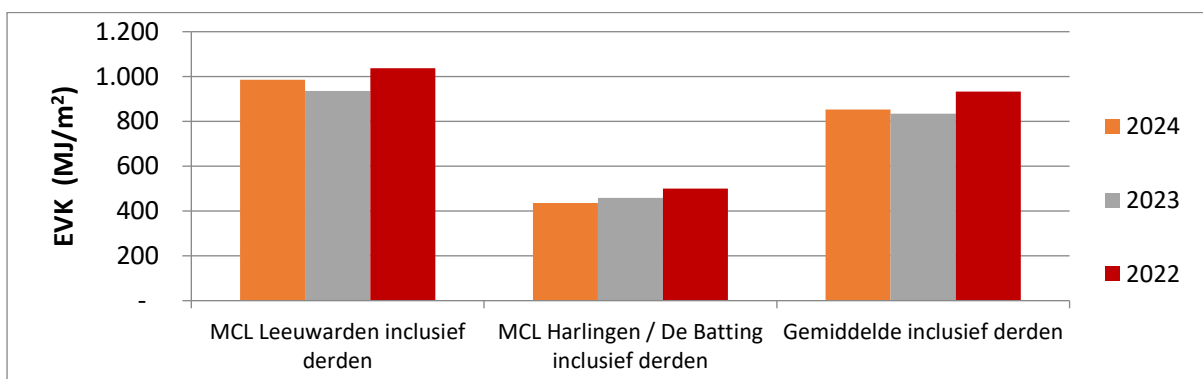
Het Energetisch Verbruiks Kengetal (EVK) vertegenwoordigt het totale energieverbruik per vierkante meter (m²) vloeroppervlak. De verbruikte energie in de vorm van elektriciteit, gas en warmte wordt in tabel 2 weergegeven in megajoule (MJ) per m². Het betreft het energieverbruik inclusief derden conform inkoopfacturen. Het verbruik van warmte en gas is daarbij gecorrigeerd naar de buitentemperatuur.

Locatie	Oppervlakte (m ²)			EVK (MJ/m ²)		
	2023	2024	Vershil	2023	2024	Vershil
MCL Leeuwarden	151.151	140.947	-	935	986	5,4%
MCL Harlingen	14.527	14.527	-	459	436	-5,0%
Gemiddelde	-	-	-	834	853	2,3%

Tabel 2 – EVK MCL inclusief derden

Voor de EVK-berekening van MCL Leeuwarden is ten aanzien van het gasverbruik rekening gehouden met het aantal m² vloeroppervlak exclusief het aantal m² vloeroppervlak parkeergarage. In de parkeergarage bevindt zich namelijk geen verwarming. De parkeergarage is daarentegen wel meegenomen in het aantal m² ten aanzien van het elektriciteitsverbruik. Voor 2024 is een wijziging doorgevoerd in het aangehouden oppervlak, ten opzichte van 2023. Dit heeft te maken met de sloop van Borniaherne (Noorderbreedte). Het EVK is toegenomen doordat Borniaherne begin 2024 is gesloopt. Het energiegebruik tot aan sloop is meegenomen. Het gebouwoppervlak is echter niet meer meegerekend in 2024.

Figuur 1 laat de ontwikkelingen van het EVK over de afgelopen drie jaar zien. Ten opzichte van 2022, is het EVK van MCL Leeuwarden met 10% gedaald en het EVK van MCL Harlingen met 8%.

Figuur 1 – EVK ontwikkeling MCL

CO₂-uitstoot MCL

Het doel vanuit de Green Deal is een CO₂-reductie van 55% in 2030, met als tussendoel 30% CO₂-reductie in 2026, met 2017 als referentiejaar. Het uiteindelijke einddoel is klimaatneutraal in 2050. In tabel 3 wordt de CO₂-uitstoot van het MCL exclusief derden weergegeven. Deze uitstoot is berekend op basis van het elektriciteits- en warmtegebruik van het MCL exclusief derden. Het warmtegebruik is gecorrigeerd naar graaddagen. Het gasgebruik voor elektriciteitsopwekking met de WKK is hier buiten beschouwing gelaten. Elektriciteit betreft hier de elektriciteit die is ingekocht en lokaal is opgewekt met de WKK.

		MCL Leeuwarden			MCL Harlingen		
		2023	2024	Versc hil	2023	2024	Verschi l
Elektriciteit	<i>kWh</i>	13.999.589	14.202.483	1,4%	922.244	838.097	-9,1%
Warmte	<i>m³ a.e.*</i>	2.141.821	2.131.667	-0,5%	124.382	123.204	-0,9%
EVK	<i>MJ/m²</i>	962,2	982,6	2,1%	458,9	435,9	-5,0%
CO₂-uitstoot	<i>Ton</i>	5.430,50	4.861,1	10,5%	199,5	190,4	-4,5%

Tabel 3 - CO₂-uitstoot MCL exclusief derden

*Met a.e. wordt 'aardgasequivalent' bedoeld.

De CO₂-uitstoot van MCL Harlingen is in 2024 met 4,5% gedaald t.o.v. 2023. De CO₂-uitstoot van MCL Leeuwarden is in 2024 met 10,5% gedaald ten opzichte van 2023. Ten opzichte van het referentiejaar 2017 is onze CO₂-uitstoot al met 45% gedaald. Hiermee hebben we het tussendoel voor 2026 al behaald en liggen we op koers voor de 55% reductie in 2030.

c. Vervoer

De visie van het MCL omtrent woon-werkverkeer is: "Online, te voet, met de (elektrische) fiets of het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet." Het MCL stimuleert medewerkers om te kiezen voor vervoersmiddelen die bijdragen aan vitaliteit en het verkleinen van je CO₂-voetafdruk.

Per 1 juli 2024 zijn organisaties met meer dan 100 medewerkers verplicht te rapporteren over het zakelijke verkeer en woon-werkverkeer van hun werknemers. Het MCL zet jaarlijks een enquête uit onder alle medewerkers, om inzichtelijk te krijgen hoe medewerkers van en naar het werk reizen.

Uit de eerste resultaten is gebleken dat MCL-medewerkers gemiddeld 3,6 dagen naar het werk reizen. De meeste medewerkers werken ook 1 à 2 dagen thuis. De reisafstand naar werk is voor 30% van de medewerkers minder dan 7 kilometer, voor 17% tussen de 7 en 14 kilometer, voor 28% tussen de 15 en 29 kilometer, voor 16% tussen de 30 en 49 kilometer en voor 9% is het 50 kilometer of meer. Daarnaast laten de resultaten zien dat de meeste medewerkers met de benzine- of dieselauto naar het werk gaan. Op de tweede plek staat de fiets en de elektrische fiets. Verder reizen medewerkers van het MCL regelmatig te voet, met de elektrische auto of samen met collega's (carpoolen). De grootste redenen om voor deze vervoersmiddelen te kiezen, zijn de reisafstand, snelheid en eigen gezondheid.

Medewerkers van het MCL kunnen gebruik maken van diverse mobiliteitsregelingen:

- Fiets of e-bike aanschaffen met belastingvoordeel.
- Voordelige fietsreparatieservice onder werktijd.
- Aangesloten fietsenstallingen met laadvoorzieningen voor elektrische fietsen.
- Opfrismogelijkheden voor fietsers.
- Gebruik openbaar vervoer volledig vergoed voor zakelijke ritten met NS-businesscard.
- Voordelig gebruik openbaar vervoer voor woon-werkverkeer door belastingvoordeel.

In 2024 is de commissie Duurzame Mobiliteit uitgebreid met collega's van ziekenhuis Tjongerschans in Heerenveen. Vooruitlopend op de fusie is de samenwerking opgestart om duurzame mobiliteit te stimuleren. De commissie heeft onder andere gewerkt aan:

- Een integraal mobiliteitsplan inclusief de huidige CO₂-voetafdruk van onze vervoersbewegingen, beleid rond duurzame mobiliteit, concrete maatregelen om duurzame vervoersopties te stimuleren en de impact van de maatregelen op de CO₂-voetafdruk.
- Verbeteren van de communicatie en het stimuleren van de huidige mobiliteitsregelingen.
- Campagne Fiets naar Je Werk Dag.
- Verkenning naar het gebruik van elektrische deelauto's en deelfietsen voor zakelijke ritten en ritten tussen locaties.

6. Circulair en spaarzaam met grondstoffen en materialen werken

Met deze pijler zet het MCL zich in op het verminderen van primair grondstofverbruik, ongesorteerd restafval en voedselverspilling.

a. Inkoop

Het MCL is onderdeel van de Inkoop samenwerking Friese Ziekenhuizen (IFZ). Hiermee kopen de vier Friese ziekenhuizen gezamenlijk in, conform het duurzaam inkoopbeleid. Maandelijks vindt er een duurzaam inkoopoverleg plaats, waarin lopende en nieuwe inkoopinitiatieven in het teken van duurzaamheid worden besproken en opgepakt.

In 2024 is gestart met de inventarisatie van inkoop aantallen van veelgebruikte (wegwerp)producten, zoals wegwerp melkflessen en spenen op de kinderafdeling. Het voorstel om herbruikbare flessen te introduceren en ouders te stimuleren om hun eigen fles en speen mee te nemen, is goedgekeurd. Dit jaar werd ook gekeken naar het reduceren van wegwerp celstofmatjes en het optimaliseren van de samenstelling van instrumentsets om onnodig verbruik te voorkomen.

Daarnaast is een pilot gestart met herbruikbare isolatiejassen op drie afdelingen, als vervolg op het besluit uit 2023 om niet-steriele wegwerpkleding te vervangen door herbruikbare kleding. Ook is het MCL gestart met het gebruik van vaste, duurzame handzeep. Deze zeep is milieuvriendelijk geproduceerd, zuinig in gebruik en vergt minder opslag en transport dan de vloeibare variant die hiervoor werd gebruikt.

b. Afval

In het MCL wordt continu gewerkt aan het verminderen van afval en het verbeteren van de afvalscheiding. We hanteren de doelstellingen vanuit de Green Deal 3.0 en beschikken over een Afvalpreventieplan met als doelstelling '50% minder afval in 2030 ten opzichte van 2019'. In 2025 wordt gewerkt aan een nieuw plan, in lijn met de nieuwe eisen van de Milieuthermometer Zorg.

In 2024 zijn veel acties ondernomen om het afval in het MCL te verminderen en beter te scheiden. Hieronder worden een aantal genoemd:

- Het apart inzamelen van plastic en drankenkartons (PD) is verder uitgebreid naar alle verpleegafdelingen en de apotheek. Op de SEH wordt afval nu op elke kamer gescheiden in restafval, papier en PD. Daarnaast is een speciale perscontainer voor PD geplaatst, wat de verwerking efficiënter maakt.
- Het voorstel voor herbruikbare isolatiejassen, overschorten, warmtejassen, OK-mutsen, overalls en waszakken is door het managementteam goedgekeurd. Eind 2024 is gestart met een test met de wasbare isolatiejassen op drie afdelingen van verschillende omvang.
- Na een succesvolle pilot voor het apart inzamelen van papieren tissues in 2023, is dit in 2024 verder uitgerold in een groot gedeelte van de openbare ruimtes. Daarnaast wordt op meerdere afdelingen, waaronder de IC, OK en SEH, nu papier op de kamers gescheiden ingezameld.

- In plaats van vloeibare zeep, wordt nu gebruikgemaakt van vaste, duurzame handzeep. De zeep wordt milieuvriendelijk geproduceerd en heeft een lagere CO₂-uitstoot door minder verpakkingsmateriaal.

Overzicht afvalstromen

Afval wordt in het MCL opgehaald door onze afvalverwerker. De afvalverwerker meet en registreert al het ingenomen afval in een voor het MCL toegankelijk portaal. Daarnaast vinden er regelmatig overleggen plaats met de afvalverwerker, om te kijken waar verbetering mogelijk is. De jaarlijkse gegevens worden niet alleen door de afvalverwerker bijgehouden, maar worden ook in de Milieubarometer geregistreerd. Hiermee houdt het MCL goed zicht op de ontwikkelingen van het ziekenhuis omtrent afval.

In de tabel 4 zijn de hoeveelheden per afvalstroom in 2023 en 2024 weergegeven. De getallen en benamingen wijken enigszins af van voorgaande milieujaarverslagen om twee redenen:

1. In voorgaande jaren werd over specifieke afvalstromen gerapporteerd. In dit milieujaarverslag nemen we alle afvalstromen mee.
2. De benamingen zijn gelijk getrokken met die van onze afvalverwerker, zodat de ingevoerde getallen beter te controleren zijn.

		MCL Leeuwarden		MCL Harlingen	
		2023	2024	2023	2024
Afgedankte elektronische apparaten	kg	2.327	8.460	-	180
Archief	kg	17.070	19.905	150	300
Bedrijfsafval	kg	447.135	447.985	1.645	4.652
Bouw- en sloopafval	kg	0	4.460	-	-
Frituurvet	kg	1.836	1.846	-	-
Gevaarlijk afval excl. ziekenhuisafval	kg	4.100	4.085	81	231
Glas	kg	11.670	9.385	-	-
Grofvuil	kg	23.180	26.260	-	-
ICT-materiaal	kg	1.240	880	-	10
Koel- en vriesapparatuur	kg	296	445	-	-
Papier/karton	kg	105.400	106.220	710	1.150
Plastic/drankkartons	kg	26.549	37.905	-	-
Ziekenhuisafval	kg	118.051	108.038	361	407
Swill	kg	36.650	37.122	-	-
Totaal	kg	796.368	813.036		

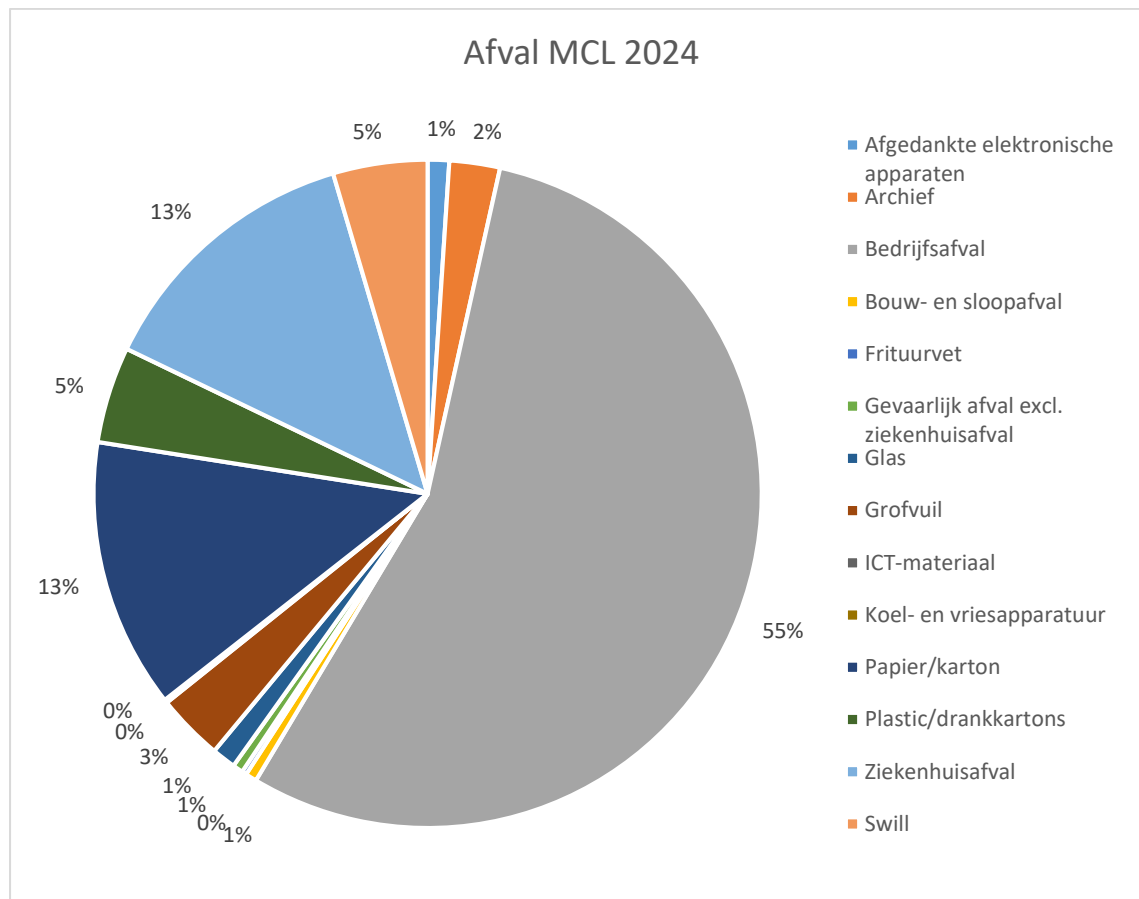
Tabel 4 – Afvalstromen MCL

MCL Leeuwarden

De totale afvalproductie is in 2024 gestegen ten opzichte van 2023. De samenstelling is echter wel verbeterd. Er is meer gescheiden en het aandeel ziekenhuisafval is met zo'n 10.000 kilo gedaald. Dat is gunstig, gezien ziekenhuisafval een vervuilende afvalstroom is. Deze stroom moet op hoge temperaturen, inclusief vat, worden verbrand.

In 2024 had het MCL in totaal 447.985 kilo restafval. Het doel vanuit de Green Deal is om 25% minder restafval te hebben in 2026 ten opzichte van 2018. In 2018 had het MCL 598.069 kilo restafval. Dat betekent dat we inmiddels al 25% minder restafval hebben bereikt, waarmee we ook het doel voor 2026 vanuit de Green Deal al hebben behaald. De komende tijd werken we verder aan het doel voor 2030: maximaal 25% restafval. Momenteel zitten we nog op 55% restafval.

In onderstaande diagram is de samenstelling van het afval van het MCL in 2024 te zien.

Figuur 2 – Samenstelling afval MCL Leeuwarden 2024

MCL Harlingen

In het MCL Harlingen wisselen de kilo's afval per jaar. Het hangt af van het aantal gebruikers en consulten op deze locatie. In 2023 was het afval gedaald, in 2024 is het weer gestegen. Het afval wordt in Harlingen grotendeels op afroep opgehaald en verwerkt, zodat het aantal inzamelingen blijft aansluiten op de hoeveelheid afval die geproduceerd wordt.

Voedselverspilling

Voedselverspilling wordt in het MCL gemeten en geregistreerd, om inzicht te krijgen en gerichte maatregelen te kunnen nemen. Het doel vanuit de Green Deal is maximaal 20% voedselverspilling in 2026. Dat doel hebben we nu al behaald, met 12,4% verspilling bij patiëntenvoeding en 4,9% bij voeding voor bezoekers en medewerkers in 2024.

Van Hoeckel, het bedrijf dat de patiëntenvoeding in het MCL verzorgt, werkt met het programma Culicart. Hiermee kan het MCL per afdeling direct gerechten bestellen bij de

leverancier. Dit is gebaseerd op het aantal verwachte patiënten. De kamerassistenten registreren iedere dag de tekorten en overschotten in Culicart. Dit biedt inzicht in de goed en slecht lopende gerechten. Op basis van die informatie wordt het aanbod telkens geoptimaliseerd.

Vermaat, het bedrijf dat de voeding voor bezoekers en medewerkers in het MCL verzorgt, werkt met Orbisk. Dit is een systeem dat de voedselverliezen meet door foto's te maken van het afval. Hiermee kan Vermaat zien waar het afval voornamelijk uit bestaat en kan er gericht gehandeld worden. Daarnaast werkt Vermaat met Too Good To Go, een app waarmee bedrijven hun overgebleven producten aan het einde van de dag nog kunnen aanbieden. Dat gaat erg goed.

7. Verminderen milieubelasting medicatie(gebruik)

Met deze pijler zet het MCL zich in op het verminderen van de milieu-impact van geneesmiddelen, onder andere door het voorkomen en terugdringen van medicatieverspilling en zuivering aan de bron. Het doel vanuit de Green Deal 3.0 is dat we maximaal 20% medicatieverspilling hebben in 2026.

a. Gepast voorschrijven

Geneesmiddelen zijn verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van de milieu-impact van de zorg. De milieubelasting van medicatie(gebruik) kan teruggedrongen worden door medicatie op de juiste manier toe te passen en voor te schrijven. Zo hebben orale middelen minder milieu-impact dan intraveneuze middelen. Het MCL heeft hier in 2024 aandacht aan besteed, wat heeft geleid tot een vermindering van intraveneus voorgeschreven paracetamol met 50%. Ook is een mooie daling te zien in het percentage voorgeschreven inhalatiemedicatie in de vorm van dosis-aerosolen, die een hogere milieu-impact hebben dan droogpoederinhalatoren. Er is een plan van aanpak opgesteld om verdere initiatieven op het gebied van gepast voorschrijven te implementeren in 2025.

b. Medicatieverspilling

In 2024 is op verschillende manieren ingezet op het verminderen van geneesmiddelen spillage (geneesmiddelen die niet zijn gebruikt en worden weggegooid). Zo worden op een aantal afdelingen de automatisch tussendoor geleverde geneesmiddelen, de zogenaamde 'first dose', niet meer standaard geleverd, maar alleen op aanvraag. Daarnaast is in 2024 een meetweek uitgevoerd om de spillage van orale middelen inzichtelijk te maken. Hieruit kwam een spillage van 26%, wat nog boven de doelstelling van 20% ligt. Om de spillage verder naar beneden te brengen zijn twee nieuwe uitgifterobots aangeschaft, waarmee geneesmiddelen voor afdelingsvoorraad en individuele patiënten geleverd zullen worden vanuit de ziekenhuisapotheek. Het voordeel van deze robots is dat retour gekomen geneesmiddelen weer gemakkelijk en efficiënt opgenomen kunnen worden in de voorraad, waardoor de spillage zal afnemen. In 2024 zijn de robots geplaatst en zijn de eerste testen uitgevoerd, in 2025 gaan de robots stapsgewijs de geneesmiddelleveringen overnemen.

Verder is in 2024 een start gemaakt met het ontwikkelen van een spillagedashboard om spillage en oorzaken hiervan door het gehele ziekenhuis beter inzichtelijk te maken. Op deze manier kunnen we kijken of maatregelen het gewenste effect hebben en kunnen we er achter komen welke processen we nog zouden moeten optimaliseren om spillage verder te verminderen.

c. Water

In 2023 hebben de vier Friese ziekenhuizen (Antonius, MCL, Tjongerschans en Nij Smellinghe) gezamenlijk besloten om plaszakken mee te geven aan patiënten die een CT-scan met contrastvloeistof hebben gehad. Op deze manier wordt voorkomen dat contrastvloeistof in het rioolwater terechtkomt.

MCL en Tjongerschans hebben in 2023 de eerste stappen gezet tot een samenwerking met Wetterskip Fryslân, om meer kennis op te doen over medicijnresten die in de Friese wateren gemeten worden en de relatie met de medicijnen die in de eerste en tweede lijn in Friesland worden voorgeschreven. Het doel hiervan is om er achter te komen voor welke geneesmiddelen zuivering aan de bron een goede optie kan zijn en of er bepaalde keuzes gemaakt kunnen worden met betrekking tot voorschrijfbeleid die beter zijn voor het milieu. In 2024 is hiervoor een subsidieaanvraag gedaan en is de Rijksuniversiteit Groningen bij het project betrokken. Het plan is om in 2025 met het project te starten.

Daarnaast is in 2024 een enquête uitgezet onder verpleegkundigen om meer inzicht te verkrijgen in hoe geneesmiddelresten in de praktijk worden weggegooid. In 2025 worden met behulp van deze resultaten verbeteracties ingezet, om te voorkomen dat geneesmiddelresten op de verkeerde manier worden afgevoerd en via de gootsteen in het milieu terechtkomen. Ook tijdens de Week van het Water in oktober is aandacht besteed aan het juist weggooien en inzamelen van geneesmiddelen(resten) onder zowel patiënten, bezoekers en medewerkers.

8. Verminderen overige milieubelasting

Het laatste hoofdstuk van het milieujaarverslag bevat een aantal onderwerpen die belangrijk zijn om te benoemen, maar die niet specifiek onder een van de Green Deal-pijlers vallen.

a. Water- en afvalwaterbeheer

Het MCL gebruikt water voor diverse doeleinden zoals stoominstallaties, koeling, sanitair gebruik, laboratoriumprocessen, therapiebaden, catering en schoonmaak. Ongeveer 75% van het water wordt voor huishoudelijke taken gebruikt en 25% voor speciale processen zoals luchtbevochtiging en koeling.

Het ziekenhuis zet zich in voor waterkwaliteit en voorkomt verontreiniging van afvalwater door strikte procedures. Afvalwater waar milieubelastende stoffen in voorkomen, worden bij de bron behandeld om vervuiling te voorkomen. Behandeling gebeurt onder andere door gipsvangers, vet- en olieafscheiders, amalgaamafscheiders, bezinktanks en halveringstanks. Medicijnen en chemicaliën worden afgevoerd als specifiek ziekenhuisafval en klein chemisch afval.

Het ziekenhuis zoekt continu naar manieren om water te besparen en afvalwater te zuiveren, in samenwerking met lokale en regionale partners. Er wordt jaarlijks een waterbalans opgesteld om het watergebruik van diverse processen inzichtelijk te maken. Projecten worden gericht op waterbesparing, zuivering van afvalwater en alternatieven voor legionellabestrijding. Ook draagt het ziekenhuis bij aan de Ketenaanpak 'Medicijnresten uit Water'. Verder heeft het MCL een aantal bouwdelen met een groen dak, om wateroverlast te verminderen en de afvoer van het regenwater te vertragen.

Waterverbruik

In tabel 5 wordt het waterverbruik van het MCL Leeuwarden en MCL Harlingen weergegeven.

	Waterverbruik in m ³		
	2023	2024	Vershil
MCL Leeuwarden*	73.304	72.768	-0,7%
MCL Harlingen	1.038	1.292	24,3%
Totaal	74.342	74.058	-0,4%

Tabel 5 – Waterverbruik MCL

*Dit is het waterverbruik van het totale MCL, inclusief derden KCL, RIF, RF, GGZ, spoedapotheek en de Bloedbank.

In het overzicht is te zien dat het waterverbruik van MCL Leeuwarden is gedaald en dat van MCL Harlingen is gestegen. Dit komt onder andere doordat er diverse waterbesparende maatregelen zijn uitgevoerd in 2024. MCL Leeuwarden voldoet aan de doelstelling van de Nationale aanpak drinkwaterbesparing waarbij grootverbruikers een reductie van 20% moeten bewerkstelligen ten opzichte van de referentieperiode 2016-2019. Het waterverbruik van MCL Harlingen is toegenomen en dat heeft te maken met het technisch loskoppelen van de laagbouw van de hoogbouw.

b. Legionellepreventie

Legionellabeheer is een doorlopend proces in het MCL. Het MCL heeft inzicht in alle waterleidingsystemen en watertappunten en beschikt over een beheersplan om de risico's op legionella te beperken en beheersen. Daarnaast maakt het MCL gebruik van een digitaal beheerssysteem voor legionella, dat beschikt over een interactieve plattegrond, risicoanalyses en spoelwerkzaamheden.

De technische aspecten, het onderhoud, de veiligheid en de hygiëne worden regelmatig gecontroleerd. Tussen 2018 en 2024 hebben we leidingen verwijderd, aangepast en zijn er terugslagkleppen geplaatst. In 2024 hebben we de koper-zilver-ionisatie in de koeltorens verwijderd, waarmee legionellabesmetting werd tegengegaan. In plaats daarvan gebruiken we nu biocidetoevoeging.

c. Geluidshinder

De laatste geluidsmetingen zijn eind 2022 uitgevoerd. Hierin is gemeten hoeveel geluid de verschillende bronnen op het terrein van het MCL produceren. Met behulp van een akoestisch model is bepaald hoeveel geluid de dichtstbijzijnde huizen en enkele andere punten rondom het MCL te verduren krijgen. De resultaten van de meting laten zien dat zowel de WKK-installatie en de noodstroomvoorziening bij MCL Leeuwarden als de noodstroomvoorziening bij MCL Harlingen voldoen aan alle benodigde milieueisen.

In 2024 is de aanrijroute voor ambulances van de Henri Dunantweg tijdelijk naar de Borniastraat verplaatst. Dit was noodzakelijk in verband met de nieuwbouw van de acute as. De aangrenzende woonwijk kan daardoor tijdelijk meer geluidshinder ervaren.

d. Luchtverontreiniging

Zowel het MCL in Leeuwarden als in Harlingen hebben verschillende middelgrote installaties staan die onder het Besluit Emissie Eisen middelgrote stookinstallaties (BEMS) vallen. Deze installaties, waaronder CV-heetwaterketels, stoomketels en warmtekrachtinstallaties, voldoen aan de gestelde eisen.

e. Bodembescherming

Bij het MCL bevinden zich enkele ondergrondse brandstoftanks voor de noodstroomaggregaten en de WKK-installaties. Dit is in het ziekenhuis noodzakelijk, om ervoor te zorgen voor een betrouwbare en continue energievoorziening, zelfs in het geval van een stroomuitval of andere noodsituatie. Om bodemverontreiniging te voorkomen, leeft het MCL alle voorschriften zorgvuldig na. Jaarlijks wordt een inspectie en monitoring uitgevoerd, om het risico op bodemverontreiniging te minimaliseren. In 2024 is de jaarlijkse inspectie voor de noodstroomaggregaten en WKK-installaties uitgevoerd. Daarnaast is de jaarlijkse monitoring voor de kathodische bescherming en het grondwater rondom de ondergrondse olietanks uitgevoerd. Verder zijn de opslagruimten voor gevaarlijke stoffen, die mogelijk bodemverontreiniging kunnen veroorzaken, vloeistofdicht en gemaakt van onbrandbaar en oliebestendig materiaal.

f. Gevaarlijke stoffen

In het MCL wordt gewerkt met verschillende gevaarlijke stoffen, van schoonmaakmiddelen tot infectueuze stoffen. Medewerkers worden opgeleid om veilig met gevaarlijke stoffen te werken middels scholing, training, veiligheidsbladen en informatie in de databank. Daarnaast is er beleid aanwezig over hoe men veilig met

gevaarlijke stoffen om kan gaan. Jaarlijks worden audits en steekproeven uitgevoerd in het MCL, om te toetsen dat dit beleid wordt nageleefd. MCL maakt gebruik van een externe veiligheidsadviseur gevaarlijke stoffen en deze werkt nauw samen met de arbeidshygiënist i.o. in dienst van MCL. Zij adviseren medewerkers op de afdelingen omtrent het omgaan met gevaarlijke stoffen, inclusief opslag en afvoer.

De registratie van de gevaarlijke stoffen in het MCL gebeurt op dit moment in de databank gevaarlijke stoffen MPZ, die door een aantal Nederlandse ziekenhuizen en Milieuplatform Zorg is ontwikkeld. Dit platform wordt in maart 2025 vervangen door Chemwatch. Chemwatch is een chemisch veiligheids- en SDS-beheersysteem. De apotheek heeft een eigen registratiesysteem voor gevaarlijke stoffen. Hiermee hebben we te allen tijden een overzicht van de producten en stoffen die in het ziekenhuis aanwezig zijn.

Het reduceren van gevaarlijke stoffen is binnen MCL een continu proces. Inkoop hanteert de doelstelling om middelen aan te schaffen die zo weinig mogelijk risico's opleveren voor de veiligheid en gezondheid van de medewerkers en het milieu. Bij de aanschaf van nieuwe producten wordt de arbeidshygiënist betrokken voor het beoordelen hiervan.

g. Helihaven MCL

De helihaven van het Medisch Centrum Leeuwarden speelt een cruciale rol in de patiëntenzorg in onze regio, vooral vanwege de acute hulpverlening voor de Waddeneilanden. Op deze eilanden zijn namelijk geen ziekenhuizen aanwezig. Daarom zijn patiënten die dringend medische zorg nodig hebben afhankelijk van een snelle verbinding met het vasteland. Meestal wordt het vervoer van deze patiënten uitgevoerd door de ambulancehelikopter, een Airbus H145, die bijzonder geschikt is voor deze taak.

In 2024 registreerden we 1088 vliegbewegingen van en naar het MCL, dit zijn 20 vliegbewegingen minder dan in 2023. Het aantal vliegbewegingen dat in de nachtelijke uren plaats vindt is de afgelopen jaren vrij stabiel gebleven. Gemiddeld vindt 16% van alle vliegbewegingen plaats tijdens de nachtelijke uren (23:00 – 07:00 uur).

h. Biodiversiteit

Het MCL heeft in 2022 een uitvoeringsprogramma ten behoeve van biodiversiteit opgesteld, waarin uitgangspunten worden benoemd zoals het meenemen van biodiversiteit in de ontwerpfase, het inzetten van groene daken en gevels, het aanplanten van nectar gevende planten en het herplanten van bomen. In 2024 is het project Geriatrietuin is afgerond. Ook is er een NL-terreinlabel opgesteld met aanbevelingen voor een gezond buitenterrein, hittestress te verminderen, waterberging te verhogen en biodiversiteit te stimuleren. Hier gaat het MCL in 2025 verder mee aan de slag.